

Roma Mimarlığı: Ders 21 Transkript

14 Nisan, 2009 << [geri](#)

1. Bölüm. Batı'daki Roma Kolonileri [00:00:00]

Profesör Diana E. E. Kleiner: Herkese günaydın. Son iki derste Romalıların, kendilerinden daha eski, hatta belki de daha gelişmiş olan uygarlıkların yaşadığı toprakları ele geçirdiğinde neler olduğunu gördük. Bu bölgede ortaya çıkan, tabii ki Romalıların beraberlerinde getirdiği mimari ve mimari formlarla, orada buldukları gelişmiş uygarlığa ait olanların ilginç bir karışımıydı. Ortaya böyle ilginç bir karışım çıkmıştı. Ama Romalıların kendilerinden önce yerleşilmemiş bir yere gidip sıfırdan bir şehir kurdukları zaman ne olduğunu da gördük. Buralarda kurulan şehirler çok daha fazla Roma damgası taşıma eğilimindeydi.

Bugün de, Romalılar imparatorluğun batı eyaletlerinde sıfırdan şehir kurduklarında ne olduğunu gösteren birkaç şehir örneği göreceğiz. Dediğim gibi, bunlar belirgin bir şekilde Roma damgası taşıyan şehirlerdi. Fakat her zaman yerli uygarlıklarında bazı etkileri olmuştur. Bu, en azından bugün özellikle sözünü edeceğimiz Gallia kavimlerinin hakimiyetindeki Gallia'da öyleydi. Bu kavimlerin ve bölgeki diğer kavimlerin kendini hissettiren bazı etkileri olduğunu görüyoruz.

Sadece hatırlatmak amacıyla, Yunanistan'dan ve Roma egemenliğindeki Atina'dan söz ettiğimiz geçen derste gördüğümüz iki yapıyı tekrar göstermek istiyorum. Perdenin solunda Atina'daki Zeus Olympios Tapınağı'nı yani Olympieion'u görüyoruz. İnşaatına Arkaik Çağ'da başlanan tapınak, Helenistik Çağ'da ve Augustus Dönemi'nde tamamlanmaya çalışılmış ama sonuçta iş hatırlayacağınız gibi, imparator Hadrianus'a kalmıştı. Yani bu, çok uzun bir tarihi olan çok dikkat çekici bir yapıydı. Hadrianus zamanında bitirildiğinde ortaya çıkan yapı, hatırlayacağınız gibi, tümüyle bir Yunan tapınağıydı. Tapınak, hemen hemen Helenistik Çağ'da planlandığı gibi tamamlanmıştı. Yani Yunanlar kendi planlarını, inşaat malzemelerini ve hatta bunları yüzyıllardır işleyen mimarlarını, ustalarını inatla korumuşlardır.

Perdenin sağında gördüğünüz Andronicus Horologionu yani Rüzgarlar Kulesi de incelediğimiz bir başka yapıydı. Ve hatırlayacağınız gibi, bu örnekte bir başka gelişkin uygarlığın, Mısır'ın etkisi söz konusuydu. Yapının tarihinin tartışmalı olduğundan bahsetmiştik. M.Ö. 2. yüzyıla ya da Caesar, hatta Augustus Dönemi'ne ait olabilir dedik, ama bu konu

tartışmalıydı. Tarihi tartışmalı olsa da, yapıda çok güçlü bir Ptolemaios etkisi olduğundan söz ettik. Saatler ve rüzgarlar, bir Mısır hanedanı olan Ptolemaiosların özel ilgi alanıydı. Bu da hatırlayacağınız gibi, bir saatti ve en üst kısmında da tanımı güç, erkek rüzgar betimlemeleri vardı. Yani doğu imparatorlukta iki gelişmiş uygarlığın; Yunan ve Mısır uygarlıklarının Roma mimarlığı üzerindeki etkisini görmüştük.

Bugün batıya gidiyoruz ve burada, aralarında Fransa'dan, Kuzey İtalya'dan bir dizi şehrin bulunduğu çeşitli, güzel yerlerdeki Roma mimarlığına bakacağız. Birazdan bunların yerlerini göstereceğim. Yani Kuzey İtalya'ya, Güney Fransa'ya ve İspanya'ya; bugün İspanya olan topraklara gideceğiz. Ardından, Pola yerleşiminin bulunduğu ve üst kesimleri bugün Hırvatistan olan Istria bölgesine bir göz atacağız. Bunlar, batı eyaletlerinden bugün sözünü edeceğimiz yerler.

Dünyanın bu coğrafyasına gidenleriniz, burasının olağanüstü güzellikte bir yer olduğunu bilir. Size sadece bir örnek gösteriyorum. Örneğin Fransız Riviera'sına giderseniz, burada demirlenmiş yatlarıyla, ışıklı gece hayatıyla, ünlü kumarhaneleriyle Monte Carlo gibi sofistike yerler görürsünüz. Yol boyu, Villefranche gibi, ziyaret edebileceğiniz modern yerleşimler var. Pastel boyalı evleriyle, Monte Carlo'dakiler kadar muhteşem olmasa da yatlarıyla resim gibi, son derece güzel bir yer. Yani Güney Fransa'daki Roma kalıntılarına yapağınız bir gezi, asla sıkıcı bir gezi olmaz.

Kuzey İtalya'yla; Kuzey İtalya'dan Aosta adlı bir yerleşimle başlamak istiyorum. Burası M.Ö. 24 yılında yani Augustus zamanında Romalılar tarafından kurulmuş bir yerleşim. Bu nedenle de, antik adının Augusta Praetoria olması şaşırtıcı değil. Augusta Praetoria'nın günümüzdeki adı Aosta. Ve bu, Romalıların İtalya'da kurdukları son kolonydi. İtalya'daki son Roma kolonisinin ilk koloniyi bire bir aynı biçime sahip olması ilginç bir durum. Hatırlayacağınız gibi, Ostia M.Ö. 350 yılında kurulmuştu ve tipik *castrum* planına sahipti.

Burada da aynı şeyi görüyoruz. Aosta'da da Roma planına uygun düzenlenmiş, düzgün dörtgen biçimli, tipik bir *castrum* planı görüyoruz. Burada, şehrin merkezinde kesişen iki ana yolu; *cardo* ve *decumanus*'u görüyoruz. Yolların keşistiği yerde, büyük olasılıkla bir forum vardı. Burada bir soru işareti görüyorsunuz, yani kesin olarak emin değiliz ama, forumun orada olduğu tahmin ediliyor. Şehrin geri kalanına baktığınız zaman, bir dizi yapının, Romalıların sıfırdan kurulan şehirlerinde görmeye

alıştığımız gibi, çok düzenli bir biçimde yerleştirilmiş olduğunu görürsünüz. Burada hamamı görüyorsunuz. Yukarıda *cryptoporticus*'u ile bir tapınak. Burada da tiyatroyu ve anfitiyatroyu görüyorsunuz.

Bu arada, bu yerleşim İtalyan Alplerinde, harika bir konuma sahip. İki ana ticaret yolunun kesiştiği bir kavşak üstünde; Ward-Perkins'den alınan bu planda gördüğünüz gibi, St. Bernard Geçiti'nde kurulmuş. Burada aynı zamanda bunun, Romalıların batı eyaletlerinde sıfırdan kurdukları şehirlerden biri olduğunu da görüyorsunuz. Şehir, üstünde bir dizi kapı olan surlarla çevrelenmiş. Bu harika planda kapı açıklıklarını görebilirsiniz.

Burada Aosta'da korunagelen ve aslında bu kapılardan biri üstüne yerleştirilmiş olan bir tak görüyoruz. Bunun Augustus zamanına ait olduğunu biliyoruz ve bunu da şehirle aynı tarihe, yani yaklaşık olarak M.Ö. 24 yılına tarihliyoruz. Geçmişte sözünü ettiğimiz Augustus Dönemi takları hatırlarsanız, bunun da Augustus Dönemi tak tasarımına uygun bir örnek olduğunu görürsünüz. Yani bunun da ortada tek bir kemerli geçidi var. İki yanında, üzerinde ikişer sütunu olan geniş kaideler olduğunu görüyorsunuz. Bunun, aynı dönemde, yani Augustus Dönemi'nde Roma'da inşa edilen taklardan en büyük farkı, bunun yerel bir taşla yapılmış olmasıdır. Roma eyalet mimarlığının bu çok tipik özelliğini bugün göreceğimiz yapıların birçoğunda göreceğiz. Çatı kısmı yıkılmış. Bugün üstünde modern bir çatı var. Antik çatı yok olmuş. Ama burada epey geleneksel bir çatı, tepede bir yazıt, en üstte de olasılıkla bir tür heykel olduğunu hayal edebilirsiniz.

Burada düzenle ilgili, daha önce gördüğümüz taklardakilerden çok farklı bir ayrıntı var. Acaba bunun ne olduğunu fark edeniniz var mı? Sütun düzeniyle ilgili. Bunlar ne? Dor mu, İon mu, Korinth mi?

Öğrenci: Korinth

Profesör Diana E.E. Kleiner: Korinth. Tamam, herkes aynı fikirde ve kesinlikle haklısınız. Ama burada garip bir şey var. Sütunların üstüne bakın, burada genellikle Korinth düzeniyle birlikte kullanılmayan bir şey görmüyor musunuz?

Öğrenci: Aa, triglifler.

Profesör Diana E. E. Kleiner: Triglifler ve metoplar; Triglifler ve metoplar normalde Dor düzeniyle birlikte kullanılır. Yani bu çok ilginç. Burada

düzenlerin bir karışımını görüyoruz. Korinth sütunları kullanılmış ama üstünde Dorik bir triglif metop frizi var. Roma'da hiç böyle bir şey görmemiştik. Ama burada ilginç bir biçimde, kanonik düzenlerle oynama alışkanlığının Roma'dan bu bölgeye geldiğini görüyoruz. Mimar, işveren ya da şehir yani bu anıtı yaptıran her kimse, farklı bir yol izlemeye karar vermiş ve enteresan bir biçimde düzenleri karıştırmış. Bu açıdan sıradışı bir tak ama diğer açılardan Roma'daki çağdaşlarına çok benziyor.

2. Bölüm. Kuzey İtalya'da ve Güney Fransa'da Şehir Planlama

[00:10:36]

Şimdi Kuzey İtalya'daki Aosta'dan Güney Fransa'ya; Provence'a geçip, oradaki ünlü Arles şehrine bir göz atalım. Gidenleriniz ya da bilenleriniz vardır; burası her şeyden önce Vincent van Gogh'un yaşadığı şehir olarak bilinir. Arles'te epey bir zaman geçirmiş. Burada özellikle bir kafeye çok sık gittiği için kafe onun adını almış; Café Van Gogh. Burada Arles'den harika bir meydan görüyorsunuz. Bu da Van Gogh'un o çok zaman geçirdiği kafeyi betimlediği ünlü resmi. Gidip bir şeyler içebileğiniz bu kafe hala var.

Arles çok keyifli bir yer. Burada çok iyi durumda korunmuş bir Roma anfitiyatrosu var. Ayrıntıya girmeyeceğim, sadece bu ünlü anfitiyatroya bir göz atıyoruz. Biraz önceki haritada gördüğünüz gibi, Fransa'nın bu kesimi İspanya'ya çok yakın. Bu nedenle Fransa'nın bu kesiminde epey bir İspanya etkisi görülür. Bugün bu anfitiyatroda çeşitli gösteriler, hatta boğa güreşleri sahneleniyor. Bu aslında Arles'den değil, Madrid'ten bir boğa güreşi ama önemli değil, Arles Anfitiyatrosu'nda da bu tip gösteriler yapılıyor.

Haritaya tekrar bakıyoruz. Sözünü ettiğimiz Arles'in planını göstermeden önce bu şehirlerin birbiri ile olan ilişkisine değinmek istiyorum. Roma'dan yukarıya çıktık, Kuzey İtalya Alplerindeki Aosta'dan bahsettik. Şimdi Güney Fransa'ya gidiyoruz. Kuzey İtalya'yla Güney Fransa'nın yakınlığını göstermek istiyorum. Çünkü Güney Fransa'da, ya da bugün Güney Fransa olan bölgede görülen birçok Roma etkisinin buralara Kuzey İtalya aracılığıyla geldiğine inanıyoruz. Kuzey İtalya'da geliştirilen bazı belli mimari formlar, bu coğrafi yakınlıktan dolayı Güney Fransa'ya da gelmiştir.

Arles'i göreceğiz. Nîmes'i göreceğiz. La Turbie'den bir yapıya bakacağız. Saint-Rémy'yi ve Orange'ı göreceğiz. Orange'daki büyük tiyatro yapısından ve Vienne'deki bir tapınaktan söz edeceğiz. Ardında İspanya'ya geçip, burada, Segovia'daki muhteşem sukemerini ve

Tarragona'da o kadar da muhteşem olmayan ama çok iyi korunmuş olan bir başka sukemerini göreceğiz. Ardından da, daha önce söylediğim gibi, eskiden Yugoslavya, şimdi Hırvatistan olan bölgede Pola yerleşimine gideceğiz.

Arles planı ile başlamak istiyorum. Burada Arles'in şehir planını – özür dilerim şehir planı değil – Arles Forumu'nun planını görüyoruz. Bu bize batı eyaletlerinde, özellikle de Gallia'da bu dönemde inşa edilen forumların nasıl yerler oldukları hakkında bir fikir verecektir. Burada Arles şehrindeki forumun planını görüyoruz. Planda forumun üstünde modern yolları görüyorsunuz. Forumun çoğu yeraltında kalmış, bugün görünürde fazla bir şey yok. Ama yeraltında kalan kısım yeterince iyi incelenmiş ve araştırmacılar, arkeologlar tarafından rekonstrüksiyonu yapılabilmış. Burası etrafı sütunlarla çevrili, üstü açık dikdörtgen bir alan yani sömestrin en başında gördüğümüz Pompeii Forumu'ndan bu yana tüm Roma forumlarında tipik olduğunu gördüğümüz bir tasarıma sahip.

Bu planda görülmüyor ama kısa kenarlardan biri üstünde bir tapınağı var. Bu planın bir parçası olan bir de bazilika var. Geriye dönüp bazilika mimarlığını düşünürsek, bunların genellikle forum tasarımının bir parçası olduğunu görürüz. Hangi forumlarda onun bir parçası olduğunu düşünün. Pompeii'yi hatırlayın, Roma'daki Traianus Forumu'nu hatırlayın. Ama düşünün, aslında Roma'da ne Julius Caesar ne de Augustus forumunda bazilika forumun bir parçasıydı. Burada, antik Gallia'da ise, daha Augustus Dönemi'nde – bu forum bu döneme ait -- Augustus Dönemi'nde bazilikayı forum planının bir parçası olarak görüyoruz.

Burada sütun dizilerinin altında iyi korunmuş bir *cryptoporticus* yani bir depolama alanı olduğunu söylemiştim. Burada bunun bir resmini görüyoruz, gerçekten çok iyi durumda korunmuş. Sömestrin en başında sözünü ettiğimiz kutsal alanlarda, örneğin Tivoli'deki Hercules Victor veya Terracina'daki Jupiter Anxur'da gördüğümüz *cryptoporticus*'ları hatırlamış olmalısınız. Burada da benzer şekilde beşiktonozlu koridorlar var. Bu, forum alanının deposu olarak kullanılmış. Yani burada tuz, yakıt gibi, günlük gereksinimler depolanıyordu. Ama burası zamanla, soldaki resimde gördüğünüz sütunlardan, başlıklardan da anlayacağınız gibi, kullanılmayan mimari elemanların; hatta heykellerin atıldığı bir yer haline geldi. Augustus'un en ünlü heykellerinden biri bu *cryptoporticus*'da bulunmuştur. Geç bir dönemde buraya atılmış, şimdi Arles Arkeoloji Müzesi'nde sergileniyor.

Şimdi, bugün göreceğimiz en göz alıcı anıtlardan biri olan Orange Tiyatrosu'ndan bahsetmek istiyorum. Burada harika bir hava fotoğrafı görüyoruz. Bu yapı, M.Ö. 1. yüzyıl sonlarına – M.S. 1. yüzyıl başlarına tarihlenmektedir. Sadece bir tiyatro olarak değil, çok iyi durumda korunmuş olması nedeniyle de çok özel bir yapı. Bu fotoğrafta gördüğünüz gibi, Roma tiyatrolarında görmeye alıştığımız tipik tasarıma sahip; yarım daire bir orkestra; yine yarım daire bir *cavea*; kama biçimli bölmeler yani *cunei*; dış duvarlar.

Yapının dış duvarları hemen dikkatinizi çekmiş olmalı, çünkü bu duvarlar, bu sömestr boyunca gördüğümüz diğer bütün dış duvarlardan çok daha iyi korunmuş durumdadır. Duvar yüksekliği olduğu gibi korunmuş. Son derece sade bir duvar ama, antik dönemde bu sadelik yapının cephesine yerleştirilen bir sütun dizisiyle biraz giderilmiş olmalı. Yani bu anlamda çok önemli bir yapı. Dış duvarlarının bu kadar iyi korunmuş olması, bize bu tip duvarların antik dönemde nasıl oldukları konusunda çok iyi bir fikir vermektedir. Burada bir potiko ile sadeliğin azaltıldığını düşünmemiz gerektiğini tekrar hatırlatalım.

Burada bu tiyatroya has bir özelliği daha görebilirsiniz. Bu bir Roma tiyatrosu olmasına rağmen, erken dönem Yunan tiyatro mimarisi ile bir bağlantısı var. Hatırlayacağınız gibi, Roma tiyatroları ile Yunan tiyatroları arasındaki en önemli fark, Romalıların tiyatrolarını kendi yaptıkları beton tepeler üzerine, Yunanların ise tiyatrolarını doğal tepe yamaçlarına inşa etmesiydi. Bu harika hava fotoğrafına dikkatle bakarsanız, Orange Tiyatrosu'nun da bir tepe yamacına inşa edilmiş olduğunu görürsünüz. Burada, tam tiyatroyu inşa etmek istedikler yerde, bu tip bir inşaata son derece uygun, doğal bir tepe yamacı varmış. Onlar da bundan yararlanıp, burada çok net bir biçimde gördüğünüz gibi, *cavea*'ı bu yamaca oturtmuşlar.

Burada gördüğünüz gibi, Orange Tiyatrosu'nun iç kısmı da çok iyi korunmuştur. Burada sahneyi görüyorsunuz. Yarım daire orkestrayı, *cavea*'nın taş oturma sıralarını ve sahne binasını görüyorsunuz. Dış duvar iyi korunduğu için gördüğünüz gibi, doğal olarak iç duvar da korunmuş. Bu duvarda merkezde, içinde dışa taşkın sütunlar olan devasa bir niş var, burada birbiri üstüne yerleştirilen üç kat sütun dizisi olması gerekiyor. Bunların çoğu, ne yazık ki artık yerinde değil, ama burada en alt sırada bir çift, üstünde de kısmen korunmuş bir başka çift sütun kalıntısı var. Bu yapının antik dönemdeki görünümüne dair bir fikir vermektedir.

Dediğim gibi, burada üç kat halinde yerleştirilen sütunlar olduğunu düşünüyoruz. Tarihinin olasılıkla, M.Ö. 1. yüzyıl sonları olduğunu hatırlayın. Yani, gördüğümüz M.Ö. 60 - 50 - 40 yıllarına ait, çok katlı sütunlarıyla *scaenae frontes* betimlemeleri olan bazı duvar resimlerinden daha sonraya tarihleniyor. Bu resimlerden bazılarının gerçek tiyatro mimarlığından esinlenmiş olabileceği ama, olasılıkla ahşaptan yapılmış olan erken mimari örneklerin günümüze ulaşmadığı varsayımından söz etmiştik. Ama burada, Güney Fransa'da, oldukça erken bir döneme, Augustus zamanına ait bir örnek görüyoruz. Bu bakımdan son derece önemli.

3. Bölüm. Vienne ve Nimes'deki Augustus Tapınakları [00:20:55]

Tiyatro mimarisinden batı eyaletlerindeki tapınak mimarlığına geçelim. Roma'da olduğu gibi; gördüğümüz bütün şehirlerde olduğu gibi burada da tapınak mimarisi son derece önemliydi. Bugün size göstereceğim tapınaklar, günümüzde en iyi durumda olan Roma tapınaklarından. Size iki tapınak göstereceğim; biri Fransa'da Vienne'de, diğeri yine Fransa'da Nimes'de. Bunların her ikisinin de, aslında bir kompleksin parçası olduğunu aklınızda tutmanız önemli. Bugün tek başlarına duruyorlar ama antik dönemde, şehrin merkezinde, olasılıkla forum türünden bir kompleksin parçasıydılar.

Size ilk göstereceğim örnek Vienne'den, olasılıkla M.S. 14'den önceye ait. Bu bir Augustus ve Roma Tapınağı. Tam olarak emin değiliz ama, bir zaman sonra Augustus ve karısı Livia'ya adanmış olabilir. Burada, günümüzdeki genel durumunu görüyorsunuz. Bu da daha geç dönemlerde farklı amaçlarla tekrar tekrar kullanıldığı için korunagelen yapılardan biri. Pazaryeri olarak kullanılmış, sonra bir ara müze olmuş. Bunlar sayesinde de korunmuş.

Burada yine tapınağı görüyoruz ve sanırım bunu Roma'da, Augustus Forumu'ndaki Mars Ultor Tapınağı'nın restore edilmiş görüntüsü ile kıyaslamak ilginç olacaktır. Aşağı yukarı aynı zamana aitler. Sanırım, bunun tipik bir Roma tapınağı olduğunu görüyorsunuz. Bu dönemde Roma'da gördüklerimizden ayırmak, neredeyse olanaksız. Burada Romalılar, kendilerinden önce daha gelişkin uygarlıkların yaşamadığı topraklara gidince ne olduğunu görüyoruz. Buralarda aynı dönemde Roma'da inşa edilenlere çok benzer yapılar inşa ediyorlar. Vienne'deki tapınak da bu konuda bir istisna değil.

Tapınağa bakarsak, bunun yüksek bir podyuma, bağımsız sütunları olan derin bir portikoya sahip, tipik bir Greko-Romen planı olduğunu görürüz. Burada kullanılan düzenin Korinth düzeni olduğunu görüyoruz. Bazı tapınaklar yerli taşlardan, bazıları mermerden yapılmıştır. Bu tarihlerde Roma'da inşa edilen cellalarda gördüğümüzü aynen burada da görüyor olmamız son derece ilginç. Cellanın aslında çok sığ olduğunu görüyorsunuz. Buradaki resimde cellanın normalden çok daha sığ olduğunu net bir şekilde görebiliyorsunuz. Aynı sığ cellayı Roma'da Mars Ultor Tapınağı'nda da görüyoruz. Bir diğer ortak özellik, burada da Mars Ultor'daki gibi, arka duvara kadar uzanan bağımsız sütunların olması ve bu sütunlarla cella duvarı arasında bir boşluk olmasıdır. Bu tip tapınaklara *ala'lı* (veya *alae*) yani kanatlı tapınak denmektedir. Cella duvarı ile bağımsız sütunlar arasında kalan boşluk, cellanın iki yanında birer kanat oluşturmaktadır.

Aynısını yani, *ala'lı* tapınak planını burada da görüyoruz. Vienne'deki tapınağın Roma'daki Mars Ultor Tapınağı'ndan belirgin bir şekilde etkilendiği su götürmez bir gerçektir. Demek istediğim, tüm bu özellikler kazara ortaya çıkmış olamaz. Birbirleriyle ilintili oldukları çok açık. Vienne'deki Augustus ve Roma/Livia Tapınağı'ndan iki görüntü daha. Burada da, sözünü ettiğimiz tüm özellikleri; özellikle de sığ cellayı, düz arka duvarı görüyoruz. Burada sütun yerine duvar ayakları kullanılmış. Arka duvarın da, aynen Roma'daki Mars Ultor Tapınağı'nda olduğu gibi düz olduğunu görüyoruz.

Daha ünlü olan bir diğer tapınağı da perdenin solunda görüyorsunuz. Bu da çok iyi, hatta daha iyi korunmuş olan bir tapınak; Nîmes'deki ünlü Maison Carrée. Bu da geçmişte müze ve benzeri amaçlarla kullanılmış. Bugün de hala küçük bir müzedir. Zaten bu kadar iyi korunmuş olmasının nedenlerinden biri de budur. Roma mimarlığının olağanüstü eserlerinden biridir. Bu tapınağı, sömestrin çok başında gördüğümüz Portunus Tapınağı ile kıyaslayabiliriz. Bu iki tapınak arasındaki en önemli fark kullanılan malzemedir. Bu yerli kireçtaşı ve mermerden yapılmıştır. Bu ise, daha önce de gördüğümüz gibi, tüf ve travertenden yapılmış. Bu İonik bir tapınak, bu ise Korinth düzeninde. Ama öyle görünüyor ki, Nîmes'deki Maison Carrée'nin yani Kare Ev'in de asıl modeli yine Mars Ultor Tapınağıdır.

Burada başka bir resim görüyoruz. Bunun da aynen Portunus Tapınağı gibi, pseudo-peripteral bir tapınak olduğunu görüyorsunuz. Bir sütun dizisi olduğunu net bir biçimde görüyorsunuz. Arka duvar da dahil, tüm yapıyı

çevreleyen bir sütun dizisi var ama bu sütunlar duvarlara bitişik yarım sütunlar. Duvarlarda yerli kireçtaşı bloklardan yapılmış *opus quadratum*'u görüyorsunuz. Bu görkemli ve çok iyi korunmuş Roma tapınağının sütun ve başlıklarında ise mermer kullanılmış.

Nîmes'deki Maison Carrée'nin başlıklarından göz alıcı ayrıntılar; yukarıda da bezemeli bir friz var. Bu başlıklarda ilginç olan, bunlara dikkatli bakarsanız, bunların sadece Korinth başlıkları olduğunu değil, alttaki akanthus yaprakları arasından spiral volütlerin çıktığını da görürsünüz. Bu başlıkları, Roma'daki Mars Ultor Tapınağı'ndan korunagelen bir başlık örneğiyle kıyaslarsanız, bunların ondan esinlenmiş olmakla kalmayıp, onlara çok ama çok benzediğini görürsünüz. Bu yapıyı çok ayrıntılı olarak inceleyen bir araştırmacı, bu başlıkların sadece bunlardan esinlenmiş olmadığını, Roma'daki Mars Ultor Tapınağı'yla Nîmes'deki Maison Carrée'nin başlıklarının aynı atölyeden çıktığını saptamıştır. O zamandan beri, durumun bu olduğuna hepimiz ikna olduk.

Bu kronolojik olarak da mümkündür, çünkü hatırlayacaksınız, Roma'daki Mars Ultor Tapınağı M.Ö. 2 yılında kutsanmıştı. Bu yapı da M.S. 5 civarında inşa edilmiştir. Yani bu işi yapan usta ve sanatçılar için mükemmel bir zamanlamaydı. Roma'da, Mars Ultor Tapınağı'ndaki önemli işlerini başarıyla tamamladılar ve olasılıkla Güney Fransa'daki bu işi aldılar. Burada Roma'daki Mars Ultor Tapınağı'nı model alan Maison Carrée'de çalışmak üzere Nîmes'e geldiler. Derslerde bu noktaya değinmiş, bazen mimari fikirlerin takas edildiğini, hatta mimarların, ustaların çalışmak üzere farklı coğrafyalara seyahet ettiğini belgeleyebildiğimizi söylemiştik. Burada da, imparatorun emrinde çalışan sanatçıların bu inanılmaz tapınağı sıfırdan inşa etmek üzere Güney Fransa'ya geldiklerini, kesin olarak belgeleyebiliyoruz. Burada da bir kez daha, Augustus Forumu'nda bulunan ve Roma'da döneminin en ünlü tapınağı olan Mars Ultor Tapınağı'nın model alındığını görüyoruz.

Bir ayrıntı daha. Buradaki yine Mars Ultor başlığı, buradakiler ise Maison Carrée başlıkları. Üstteki frizi de görüyoruz; Çok iyi korunmuş. Çiçekli akanthus yapraklarını görüyorsunuz. Bu size hemen, Roma'dan bunun çağdaşı olan benzer bir bezemeyi hatırlatmış olmalı. Ara Pacis Augustae'deki çiçekli akanthus yapraklarını düşünün. Bu da, bu dönemde Güney Fransa 'daki gelişmelerin Roma'daki gelişmelerle yakın bir ilişkisi olduğunu gösteren başka bir kanıt.

Maison Carrée'nin şimdiki konumunu gösteren bir başka harika görüntü. Gördüğünüz gibi, Nîmes'deki günlük yaşamın ortasında, bir meydana. Yani hala şehir yaşamının bir parçası. Maison Carrée'nin olduğu yerden yolun karşısına bakarsanız, burada çok ünlü ve çok başarılı İngiliz mimar Norman Foster'ın tasarladığı bir yapı görürsünüz. Bu da bir müze, hatta adı da Maison Carrée'den türetilmiş; Carrée d'Art. Bu bir modern sanat müzesi; genelde kendi kalıcı koleksiyonu sergileniyor. Ama gördüğünüz gibi, Norman Foster Maison Carrée'yi model alarak onun modern bir çeşitlemesini, çok modern bir versiyonu yaratmış.

Maison Carrée'ye, derin portikosuna, yüksek podyumuna, cephe vurgusuna bakarsanız, tüm normal Roma unsurlarını görürsünüz. Bir de bu yapıya bakın. Gördüğünüz gibi, önde bir tür derin bir portikosu var. Bunlar sütun değil, ayak, ama çok zarif, çok şık ayaklar. Ama bunlar ayak da olsa, Maison Carrée'deki sütunlarını taklit ediyor. Camın dış kısmının nasıl yapıldığına bakın. Panellere ayrılmış. Eminim, burada bunu bilerek yapmıştı. Bu da, bariz bir şekilde Maison Carrée'deki kesme taş blokların bir yansıması.

Yani bu çok ilginç. Sadece Roma'da ve diğer coğrafyalarda yalnızca Roma yapıları arasında gelişen bir diyalog görmüyoruz, Ara Pacis ve Meier binasında ya da Güney Fransa'da Nîmes'de olduğu gibi, antik anıtlarla modern yapılar arasında da süregelen bir diyalog görüyoruz. Ve bu arada Carrée d'Art üstünde bir teras var, Maison Carrée'nin muhteşem manzarasını yukarıdan görmek için yukarı çıkabilirsiniz.

4. Bölüm. Pont du Gard ve Segovia'daki Sukemerleri [00:32:33]

İmparatorluğun Romalılaştırılmasındaki en önemli unsurlardan birisi, Romalıların doğuda olsun, batıda olsun kurdukları şehirlere, daha önce buralarda olmayan hizmetler götürmüş olmalarıdır. Bu özellikle, Roma öncesi gelişkin bir uygarlığasahip olmayan batı eyaletlerde önemliydi. Romalılar buralara geldi ve batı eyaletlerindeki şehirlere su sağlamak üzere Fransa'da, İspanya'da büyük bir hızla sukemerleri inşa etmeye başladılar. Roma imparatorluğundaki en iyi korunmuş, en görkemli sukemerlerinden birkaçını burada örnek olarak göreceğiz.

Bunlardan belki de – kesinlikle en ünlüsü Pont du Gard'dır. Bu da yine Nîmes'dedir. Önce size, burada ne olup bittiğini anlamanız için bir harita gösteriyorum. Bu arada Nîmes'deki Pont du Gard'ın yaptıran kişi Marcus Agrippa'dan başkası değil. Marcus Agrippa'dan bu sömestr çok söz ettik. Augustus'un yakın arkadaşı, sırdaşı, sağ kolu, damadı, bir ara varisi

olmayı uman kişi. Roma'da kendi adını taşıyan Agrippa Hamamını; önünde karyatidli bir portikosu olan ilk Pantheon'u yani tüm tanrılara adanan tapınağın ilkinin inşa ettirdiğini biliyoruz. Aynı şekilde, Atina'da da inşaat projeleri yürüttüğünü, Agrippa Odeionu'nu yaptırdığını, Atina Akropolis'i önünde onuruna bir heykel dikildiğini gördük.

Güney Fransa'da da inşaat projeleri yürütmüş ve burada da dağlardan, 50 km uzaktan Nîmes'e su getirmek üzere bir sukemeri yaptırmıştır. Bu harita bunu nasıl yaptıkları konusunda bir fikir vermektedir. Romalılar sukemeri inşası konusunda çok akıllı davranmışlar, geniş ölçüde yerçekimden ve araziden yararlanmışlardır. Çoğu yerde burada yaptıkları gibi, dağlardaki suyu yamaçlardan toprak altına yerleştirdikleri terracotta künklerle şehirlere taşımışlardır. Gerekli yerlerde bu terracotta künkleri alçak duvarlar üzerine yerleştirmişlerdir.

Ama bazen de, aynen burada olduğu gibi, bir su engelini geçmek zorunda kalmışlardır. Nîmes'deki Gard Nehri tam bu sukemerinin yolu üstündeydi ve sistem bu nehri geçmek zorundaydı. Bunu nasıl çözdüler? Yeraltına tünel yapamazlardı, alçak duvarlar da işe yaramazdı, onlar da bir tür köprü inşa ettiler. Suyu nehrin karşısına geçirmek için bir köprü inşa ettiler. Ve ortaya burada gördüğünüz bu sonuç çıktı.

Bu, Nîmes'deki ünlü Pont du Gard. Suyu nehrin karşı kıyısına taşıyan köprü. Terracotta künkler sukemerine döşendi ve su böylece bu kemerlerle karşı kıyıya taşındı. Suyu nehrin karşı kıyısına taşımalarının yanı sıra bu, özellikle olağanüstü bir anıt. İnşaat tekniğine bakarsanız; bunun kesme taştan, yerel taş bloklardan yapılmış olduğunu görürsünüz. Bu, Roma döneminde Güney Fransa'da birçok yerde gördüğümüz bir özellikti. Ama bu sukemerinde, büyük bir mühendislik başarısı olmasından başka şaşırtıcı olan, mimarların kemerlerin, kavislerin ölçülendirilmesine çok özen göstermiş olmasıdır.

Bu formları, formların boyutlarını birbiriyle uyumlu hale getirmek için her türden, çok özenli matematik hesaplar yapmışlar. Altaki büyük kemerlerin üstteki küçük kemerlere uyumlu olabilmesi için hassas hesaplamalar yapmışlar. Böyle bir yapı, sanırım çok etkileyici bir gerçeği gözler önüne sermektedir. Bu sadece Romalılaştırmanın bir işareti değildir. Roma emperyalizmine, Romalıların antik çağda dünyayı ele geçirmiş olmalarına olumsuz bir gözle bakılabilir. Yani demek istediğim emperyalizm, egemenlik altına almak, bir imparatorluk yaratmak olumsuz gelişmeler olarak görülebilir. Ama Romalıların az gelişmiş topraklarda sergilediği,

Romalılaştırma dediğimiz birçok olumlu davranıştan biri de buralara, şehre su taşımak gibi hizmetler götürmüş olmalarıdır. Böylece buradaki yaşam şartları öncesine kıyasla iyileşmiştir. Ama, Nîmes'deki Pont du Gard gibi sukemerlerine baktığımızda bunun tabii ki, öncelikle bir mühendislik başarısı olduğunu görürüz. Ama bunun yanı sıra, Romalıların bu tip yapılarda matematiksel özenle, taşın işlenmesindeki estetik özeni bir arada göstermiş olduklarını da görürüz. Yani mühendisliği mimarlığa, mimari olarak tanımladığımız bir yapıya dönüştürmüşler.

Size iki sukemeri daha göstermek istiyorum. Her ikisi de İspanya'da olan bu örneklerden biri Tarragona'da, diğeri Segovia'da. Öncelikle, hatırlayacağınız gibi, İspanya Roma Dönemi'nde çok önemli bir yerdi. İmparatorlarından ikisi İspanya'dan gelmişti. İspanya'da doğan bu imparatorlardan biri Traianus, diğeri solda resmini gördüğünüz Hadrianus'du. Bu İspanya haritasında Hadrianus'un doğduğu Italica'nın yerini görüyorsunuz. Burada sözünü edeceğimiz iki şehir de var. Gördüğünüz gibi, deniz kıyısında, Barcelona yakındaki Tarragona, Tàrraco ve daha içerdeki Segovia. Segovia Madrid'e yakın. Yani ikisinin ulaşımı da kolay. İspanya'ya giderseniz her ikisine de kolaylıkla gidebilirsiniz. Özellikle Segovia'ya gitmeye değer.

Tarragona'daki sukemerinden kısaca söz etmek istiyorum. Burada resmini gördüğünüz bu sukemeri, Augustus Dönemi'ne tarihlenmektedir. Çok güzel bir mimari. Bu da kesme taştan, gördüğünüz gibi, yerli bir taş kullanılmış. Ama pek zarif değil. Buna bakınca Pont du Gard'ın önemini kavriyorsunuz. Bu da hoş, işe yarıyor. Bu da bir mühendislik başarısı ama Pont du Gard'da gördüğümüz estetik değerlerden yoksun. Alt sıradaki kemerler üst sıradakilerle aynı boyda ve Pont du Gard'dakiler gibi, görsel olarak estetik bir uyum içinde değiller. Ama iş görüyor.

Ama Segovia'daki sukemeri farklı. Segovia sukemeri de, Nîmes'deki Pont du Gard gibi, Roma mühendisliğinin ve Roma mimarlığının önemli yapıtlarından biridir. Bunu daha da büyüleyici kılan çok iyi korunmuş olmasıdır. Bunu sanırım, modern Segovia'nın orta yerinde uzanan sukemerinin bu olağanüstü fotoğrafında siz de gayet iyi görüyorsunuz. Bu gerçekten çok güzel bir görüntü.

Segovia sukemerinin tarihi çok tartışmalıdır. Bazı araştırmacılar 1. yüzyıla bazıları da 2. yüzyıla tarihlenmektedir. Ben, bunun daha ziyade 2. yüzyıla; olasılıkla imparator Traianus zamanına ait olduğunu düşünüyorum. Ama bundan emin değiliz. Her ne zaman yapılmış olursa olsun, sukemeri

mühendisliğinin ve sukemeri mimarlığının inanılmaz bir örneğidir. Bu başlı başına çok göz alıcı, çok güzel bir yapı. Ama bu, Pont du Gard'da gördüğümüzden farklı bir güzellik. Bu yapı Roma sukemelerinin planlaması ve tasarımı hakkında sözünü etmeye değer birkaç farklı özelliği anlamamıza olanak sağlamaktadır.

Burada Segovia sukemerinin bir başka resmini görüyoruz ve gördüğünüz gibi, kemer sistemi birçok yerde iki katlı. Ama burada sukemerini çeşitlendirmek ve estetik anlamda Tarragona örneğinden daha ilginç bir hale getirmek için katları farklı yüksekliklerde yapmışlar. Gördüğünüz gibi, kemerlerin daha ince yapılı olan alt kısmı çok daha yüksek; üst kısım ise daha kısa ve buradaki kemerler daha küçük. Yerli taş kullanılarak inşa edilen bu kemerde yaptıkları bir diğer şey de, taşları kaba halleri ile bırakmak olmuş. Claudius'un yapılarında olduğu kadar değil ama yine de epey kabasıyla bırakılmış. Baktığınız zaman taşın dokusunu, kütlesini hissedebiliyorsunuz. Bu da yapıya son derece çekici ve etkileyici bir görünüm katmış. Bu resimde, kemerin altında duran insanlar sayesinde bu sukemerinin büyüklüğü hakkında da bir izlenim edinebiliyoruz.

Bir başka görüntü. Bu, Segovia sukemerinin en sevdiğim fotoğrafı. Burada taşın rengini, kabaca işlenmiş taşın dokusunu görebiliyorsunuz. Sukemeri mimarlığında bile – dediğimiz gibi, bu aslında bir yerden bir yere su taşımak gibi bir amaca hizmet için yapılmış, işlevsel bir yapı. Önemli günlük bir hizmet için inşa edilmiş. Ama buna rağmen, işlevsel bir yapı olmasına rağmen estetik göz ardı edilmemiş. Bu sukemerini tasarlanırken tasarımcılar, sadece İspanya'nın bu kesiminde her daim güneş altında parlayan taşların dokusunu değil, yine manzara kavramını da hesaba katmışlar.

Bu sukemeri boyunca gezinirken – epey uzun ama gezebilirsiniz, bir su geçmeniz de gerekmiyor. Kemerlerin altında, aralarından geçerek gezerken estetik anlamda göz alıcı, bir dizi manzara görüyorsunuz. Kemerin bir tarafından başka bir tarafının manzarasına bakıyorsunuz. Burada durup baktığınızda, ilerleyen, neredeyse uygun adım yürüyen – aslında bana hep, Traianus'un uzaklara, askeri bir göreve giderken Segovia'dan uygun adım geçen ordusuymuş gibi geliyor – çünkü gördüğünüz gibi, sanki şehir boyunca asker gibi ilerliyorlar. Ama göreceğiniz bu mükemmel manzara, panorama durduğunuz yere göre değişir. Kemerlerin altında durursanız, manzara gerçekten inanılmaz ve belli ki, mimarlar da tam olarak bunu tasarlamışlardı.

Çok iyi bir başka fotoğraf. Kemerlerin altında durup yukarı baktığınızda bunu; tonozların, kemerlerin içinde bile kabasıyla bırakılmış taşları görüyorsunuz. İnanılmaz bir işçilik. Bu kadar iyi korunmuş olması çok sevindirici. Bu da çok ilginç bir resim, çünkü burada arazi değişince sukemeri tasarımında neler olduğunu görüyoruz. Biraz önce gördüğümüz foroğraflarda, şehir merkezinde arazinin yeterince alçak olduğunu ve sukemerini iki katlı olarak inşa edebildiklerini gördük. Çok yüksek bir alt kat, üstünde daha alçak ikinci bir kat vardı. Arazi değişince yaptıkları şey, yine suyun yukarıdaki kaynaktan şehre doğru akmasını sağlamak üzere yerçekiminden yararlanmak olmuştur.

Burada da aynen bunu yapmışlardır. Su kaynağı uzakta ve yüksektedir. Yani suyu künklerle bu yapı içine taşınmaları, yamaçtan aşağı akıtarak şehre ulaştırmaları gerekiyordu. Burada gördüğünüz gibi, arazi bir tepeliğe doğru yükseliyor. Burada sukemerini arazi şekline uydurmaları gerekiyordu. Bu kesime bakarsanız, alt katın sadece bir kemerden ibaret olduğunu görürsünüz. Kemer toprağa oturuyor, çünkü kemerin bu noktada, diğer yerlerde olduğundan daha alçakta olması gerekiyordu. Burada da aynı durumu görüyoruz ama burada ilerledikçe biraz değişmiş. Ama bir köşe döndüğünü görüyorsunuz. Uyarlamalar yapmak zorunda kalmışlar ama bunları da, yapının estetik değerinden bir şey kaybetmesine izin vermeden, gayet başarılı bir şekilde yapmışlar. Romalı mimarların sadece çok başarılı mühendisler değil, aynı zamanda dünya çapında mimarlar olduklarını burada bir kez daha görüyoruz.

Burada ilginç bir anıt var. Arkada solda Segovia sukemerini görüyorsunuz. Bu Segovia sukemerinin iki bininci yılı şerefine yapılan bir anıt. Anıtın üstüne bunu koymuş olmaları çok ilginç; Segovia ile Roma arasındaki yakın ilişkiyi vurgulamak amacıyla Romulus ve Remus'u emziren bir dişi kurt heykeli.

5. Bölüm. Augustus'un Alp Kavimlerini Etkisiz Hale Getirmesi ve La Turbie'deki Zafer Anıtı [00:47:33]

Fransa'dan bir başka çok ilginç yapı, burada resmini gördüğünüz çeşme yapısıdır. Sukemerleri şehre sadece günlük kullanım için değil, çeşmeler için de su taşıyordu. Size bugün Fransa olan Roma Gallia'sından bir çeşme örneği göstermek istiyorum. Bu Diana Tapınağı. Bir tapınak değil, dediğim gibi, bir çeşme binası ve Hadrainus zamanında, 100 – 130 yılları arasında inşa edilmiş.

Bu yapıyı ilginç kılan özelliği şu; eğer bu yapıyı gösterip size “Bu sizce nedir?” diye sorsaydım, büyük bir olasılıkla çeşme demezdiniz. Çünkü gördüğünüz gibi, yapı bir bazilikaya benziyor. Beşiktonozlu merkezi bir mekanı, iki yanda beşiktonozlu nefleri var. Burada beşiktonozlu yan nefleri görebiliyoruz. Burada da merkezi mekandaki beşiktonozu görüyoruz. Yüksek kaideler üzerinde sütunlar var. Burada ise üstünde üçgen bir alınlık bulunan bir niş var. Duvar boyunca bir dizi, üzerinde sırayla üçgen ve parçalı alınlıklar olan niş vardı. Ama buradaki en ilginç özellik, bunun beşiktonozlu bir orta nef ve iki yanında beşiktonozlu yan nefleriyle tam bir bazilika planına sahip olmasıdır.

Bu, sömestr boyunca gördüğümüz ve biçimsel değiştirilebilirlik olarak adlandırdığım durumun bir başka örneğidir. Belli bazı yapı tipleri, bu örnekte bir bazilika, başlangıçta davaların görüldüğü bir kamu yapısı olarak tasarlanmış, ardından farklı amaçlarla da, daha önce gördüğümüz gibi, bir konutta ya da bu örnekte olduğu gibi bir çeşmede kullanılan bir plan haline gelmiştir. Yani özellikle ilginçtir.

Bir başka enteresan özellik de, beşiktonozlu bu yapının tümüyle taştan inşa edilmiş olmasıdır. Fransa'nın bu kesiminde hiç beton yok. Yani burada beton yok, tümüyle taş bir inşaat. Tüm bunların taştan yapıldığını düşünürseniz bu bir baş yapıt. Çok büyük bir ustalıkla yapılmış. Taşların ne kadar düzgün olduğuna bakın. Bakın tasarımcılar, bu şaşırtıcı yapıda taş beşiktonozun içinde yine taştan tonoz kaburgası yapacak kadar yeteneklilermiş. Biçimsel değiştirilebilirlikten söz etmişken burada, daha önce bahsettiğimiz yeraltı bazilikasına tekrar bir bakalım. Claudius zamanında yeraltında *stucco* ile kaplı betondan inşa edilmiş olan bu bazilika hatırlayacağınız gibi, gizli bir tarikat tarafından kullanılmıştı. Bu örnekte de bazilika yapısının, Roma Dönemi Fransa'sında bir çeşme olarak kullanıldığını görüyoruz.

Buraya kadar hep, bu coğrafyaya Roma hakimiyetiyle birlikte gelen yapılardan söz ettik. Romalıların en az 44 Alp kavmini egemenlikleri altına aldığını biliyoruz. Ve bu gördüğümüz bütün yapılar Romalıların bölgeye hakim olması ve bunu izleyen Romalılaştırma sürecinin bir parçasıydı. Şimdi bu egemenliği kutlayan, onun onuruna dikilen bir anıtı göstermek istiyorum. Bu anıt, Nice'den uzakta olmayan, Monte Carlo'dan uzakta olmayan çok güzel bir yerde, daha önce de sözünü ettiğim Fransız Riviera'sındadır. Burada bir resmini görüyoruz.

Burada Tropaeum Augusti yani Augustus Zafer Anıtı'nın modern La Turbie kasabasının ortasında yükseldiğini görüyorsunuz. Anıt, M.Ö. 7 – 6 yıllarına, yani Augustus zamanına tarihleniyor. Bu anıt, - üzerindeki yazıt aynen böyle diyor -- Augustus'un bu bölgede yaşayan 44 Alp kavmini egemenliği altına alması onuruna, özel olarak dikilmiş. Augustus'un zaferini kutlamak için yapılmış bir anıt. Yani bir zafer anısına dikilmiş bir anıt.

Gördüğünüz gibi, sadece kısmen korunabilmiş. Burada, modern bir yolun sonunda günümüzdeki durumunu görüyoruz. Yolun sonunda, yüksekte. Dikkatli bakarsanız, yapımında kullanılan taşla, evlerin yapımında kullanılan taş birbirine çok benziyor, hatta aynı taş. Şimdi bu son derece ilginç, Yapı böyle görünmüyordu. Kısmen korunmuş ama daha önce bu kadarı bile yokmuş. 1930'larda bir Amerikalı La Turbie'deki Augustus Zafer Anıtı'nı, olabildiğince iyi bir biçimde ayağa dikmeye karar vermiş. Çünkü La Turbie'deki anıt, yerli halk tarafından taş ocağı olarak kullanılmış, kendi yapılarında kullanmak üzere yıllarca Augustus Zafer Anıtı'ndan taş sökmüşler. Aynı malzeme olduğu için evlerinin yapımında kullanılmış. Bu Amerikalı bunu düzeltmek istemiş ve bu iş için para bağışlamış. 32 ev yıkılmış ve La Turbie'deki bu zafer anıtına ait 3000 parça toplanmış. Elllerinden gelenin en iyisini yaparak bu parçaları birleştirmiş, anıtı ayağa kaldırmışlar. Şimdi burada gördüğünüz anıt o.

Bu yapının şimdiki hali, bu da modeli. Her ikisinde de bu kenarda, 44 Alp kavminden söz eden yazıtı ve ganimet kabartmasını ve anıtın tamamını görüyorsunuz. Model, yapının genel görünümünün nasıl olduğunu açıkça gösteriyor. Bir kaide üzerinde etrafı sütunlarla çevrili yuvarlak bir yapı. Tüm yapı büyük, yüksek bir altlık üzerinde yükseliyor. Tepede piramidal bir çatı, en tepede de bir heykel var. Yüksek bir kaide üzerine yerleştirilen rotondları, daha önce Augustus Dönemi mezar mimarlığında görmüştük. Örneğin, Caecilia Metella Mezarını düşünün. Burada da aynı plan kullanılmış. Yani bu da biçimsel değiştirilebilirliğe verilebilecek bir başka örnek. Mausoleum mimarisinde kullanılan bir plan burada, aynı döneme ait ama farklı bir coğrafyada bir zafer anıtı için kullanılmış.

Bu modelde ortadaki yuvarlak yapının üstünde nişler olduğunu görüyoruz. Bunların içinde Augustus'un buradaki zaferi kazanmasına yardımcı olan askerlerin portreleri vardı. Bunun üstünde de basamaklı piramidal bir yapı ve imparator Augustus'un bronz bir heykeli bulunuyordu. La Turbie'deki, yıkılan 32 evden çıkan malzemelerle yeniden inşa edilen zafer anıtından bir ayrıntı. Bu yapıda beton kullanılmış, ama betonun Gallo-Romen

versiyonu. Ward-Perkins'in bu işçiliği *petit appareil*, p-e-t-i-t a-p-p-a-r-e-i-l olarak adlandırdığını göreceksiniz. Bu beton inşaatının Gallo-Romen versiyonudur. Betonun üstü *opus incertum*'a çok benzeyen bir tarzda, küçük taş parçalarla kaplanmış. Ama yine de ondan biraz farklı. *Petit appareil* olarak adlandırılacak kadar Fransız.

Bu bölgede Augustus'un kazandığı zaferler ve hakimiyet çok sayıda takın yapılmasına neden olmuş. Şimdi bunlardan bir iki örnek göstermek istiyorum. Burada gördüğünüz yine Güney Fransa'da bulunan St. Rêmy Takı. M.Ö. 20 yılına tarihlenmektedir. Bu yapı olasılıkla hem Augustus'un zaferleri onuruna bir tak hem de şehir kapısı olarak kullanılmıştır. Çok basit bir yapı. Bildiğimiz diğer Augustus Dönemi taklarına çok benziyor. Ortada tek bir kemeri, iki ayrı kaide üzerinde yivli sütunları var. Başlıklar korunmamış dolayısıyla Korinth miydi bilemiyoruz, ama olasılıkla Korinth düzenindeydiler. Çok şık bir taçkemer var, kasetler çok iyi durumda korunmuş.

Bezemelere dikkatle bakarsanız, iki yanda birer çift figür olduğunu görürsünüz. Başları kırık, ama bunlar yerli tutsaklar. Bu betimleme, Augustus'un bu bölgedeki 44 Alp kavmini ve diğerlerini askeri bir zafer kazanarak egemenliği altına almış olduğunu anlatmaktadır. Burada egemenlik bu tutsak barbar betimlemeleri ile vurgulanmaktadır.

Bu, daha önemli ve daha ilginç bir tak. Bu da Güney Fransa'da, Orange'da – Orange'a geri döndük- Bu anıtın tarihi çok tartışmalı. Ama sanırım hem genel görünümüne hem ayrıntılara bakarsanız neden öyle olduğunu anlarsınız. Bu üç kemerli bir tak, ortada geniş bir kemer, bunun iki yanında daha küçük birer kemer, kemerlerin arasında da yüksek kaide üzerinde Korinth başlıklı sütunlar var. Gördüğünüz gibi, üzerinde üçgen bir alınlık olan orta kemer öne doğru, izleyicinin alanına taşıyor. Yine gördüğünüz gibi, her bir santimetresi bezenmiş – figürlü bezemeler, düşman silahlarından zırhlarından oluşan bir yığın – bezeme o kadar yoğun ki tak neredeyse soyutlaşmış.

Tüm bu özellikler geç Roma mimarlığının özellikleridir. Septimius Severus Takını hatırlayın. Birazdan resmini de göreceğiz. Bu durum araştırmacıların bunu, Septimius Severus Takı'yla aynı zamana yani, M.S. 200 veya 203, 204 gibi geç bir döneme tarihlemesine neden olmuştur. Uzun bir süre böyle düşünülmüş olmasının bir sebebi de kimsenin, üç kemerli tak fikrinin Roma'dan önce, diyelim Augustus veya Tiberius zamanında Gallia'da ortaya çıkmış olabileceğini kabullenmek

istememesidir. Yani birkaç kez dile getirdiğimiz merkez çevre konusuna geri dönüyoruz. Her şey merkezden mi çevre bölgelere yayıldı, yoksa çevrede gelişip sonra Roma'ya ulaşan formlar var mıydı, bu tartışılması gereken çok eski ve ilginç bir soru. Ama sanırım, araştırmacıların bunu Severus Dönemi'ne tarihlemiş olmalarının nedenlerini anladınız.

Bu konuya geri döneceğim. Bir başka görüntü. Bu en tepeye konan heykeller hakkında bir fikir edinebileceğiniz bir gravür. Her yerde olan türden dört atlı bir araba içinde bir figür. Tutsak edilen barbarlar ve en tepede ganimetler. Bu da, kıyaslama yaptığımız Forum Romanum'daki Septimius Severus Takı. Sanırım bu ikisi arasındaki yakın benzerliği görebiliyorsunuz. Soldaki örnekte de üçlü bir kemer, bol bezeme görüyoruz.

Bu çatı kısmında yer alan ilginç bir savaş sahnesinden bir ayrıntı. Burada figürlerin dış hatlarının çok belirgin olduğunu görüyorsunuz, bu çok ender görülen bir özelliktir. Araştırmacılar, sanırım haklı olarak, Gallia'daki sanatçıların bunları kitaplardaki, daha doğrusu elyazmalarındaki demeliyim, tipik Greko-Romen savaş sahnelerinin - Helenistik ya da erken Roma savaş sahnelerinin -- kopyalarına bakarak yaptıklarını ileri sürmektedirler. Bunlar çizimdi ve üst kısımdaki bu çılgın savaş sahnesinde de, figürleri aynen çizimde gördükleri gibi dış hatlarıyla beraber yaptılar. Bu bir tahmin, ama sanırım ilginç bir tahmin.

Anıtın tarihlemesine gelince, işler biraz karışık. A, son bir ayrıntı. Kemerin yan tarafına bakarsanız, burada içte kemerli bir unsur görürsünüz. Üçgen bir alınlık var, biraz zor görünüyor kırma değil, tam bir üçgen alınlık ama içinde bir kemerli bir eleman var. Kemerli unsurların kullanımı da geç bir özellik olarak görülür. Ama araştırmacılar, bu anıtın heykel bezemelerini, burada betimlenen silahları, zırhları da çok uzun bir süre, ayrıntılı olarak incelemişlerdir. Bu arada, burada hem denizde hem karada kazanılan zaferlerin silah ve zırh yığınları betimlenmiştir. Bazı araştırmacılara göre bu, anıt kimin onurunaysa o kişi tarafından kazanılan deniz veya kara zaferine gönderme yapan bir tür genel bir zafer betimlemesidir.

Ama bu silahlardan biri üzerinde Sacrovir, S-a-c-r-o-v-i-r adı yazılıdır. Sacrovir, Tiberius zamanında yaşamış biriydi ve M.S. 21 yılında, Gallia'nın bu kesiminde Roma valisine ve onun ölçüsüz vergilerine karşı bir ayaklanma başlatan biriydi. Burada sözü geçen Sacrovir'in aynı Sacrovir olduğu ileri sürülmektedir. Bu da takın Tiberius zamanında inşa edilmiş olabileceği konusunda çok ikna edici bir bulgudur. Ben bu yapının M.S. 25

yılında yapıldığını düşünüyorum., Gerçi M.S. 25 gibi erken bir tarihte Güney Fransa'da tanımladığımız tüm bu özelliklere sahip bir takın inşa edilmiş olması hayal gücünü biraz zorluyor. Ama bu, merkez çevre ilişkisi bağlamında üzerine düşünebileceğiniz bir konu.

6. Bölüm. Mezar ve Anıt Mimarlığı [01:02:17]

Hırvatistan'ın üst kesiminde bulunan Istria'dan da örnek göstereceğimi söylemişim. Buradan, biraz daha hızlıca son bir örnek göstermek istiyorum. Roma imparatorluğunun farklı bir yerinden son bir tak örneği. Bu, Pola'da bulunan ve yine aynı zamanlara, M.Ö. 1. yüzyıl sonlarına ait bir tak. Burada Pola ya da Pula'nın konumunu görüyorsunuz. Hırvatistan'ın en ucunda. İtalyan sınırına çok yakın. Yani, kelimenin tam anlamıyla sınırı geçince hemen Pola'dasınız. Hırvatistan'ın geri kalanını görüyorsunuz. Gelecek ders sözünü edeceğimiz Split çok önemli bir ören yeri; aşağıda da ünlü Dubrovnik şehri.

Gördüğünüz gibi tak çok iyi korunmuş durumda. Bu da, tipik Augustus Dönemi taklarından biri; tek kemerli, ortak bir kaide üzerinde yükselen Korinth düzeninde iki sütunu var. Çatı kısmına bakarsanız, çatısı ilginç. Burada da yerli taş kullanılmış. Çatıya bakarsanız, burada üzeri yazıtlı kaideler göreceksiniz. Bu kaideler oldukça sıradışı bir özelliği anlamamıza olanak veriyor: Bu tak bir kadın tarafından yaptırılmış. Adı Salvia Postuma. S-a-l-v-i-a P-o-s-t-u-m-a. Salvia Postuma ailesinden, burada yapılan bir askeri seferlere katılmış ve ölmüş üç erkeğin onuruna bu anıtı yaptırmış. Burada, en tepede ailenin üç erkek üyesinin heykelleri ile çatının nasıl görüldüğünü gösteren bir rekonstrüksiyon görüyoruz. Olasılıkla askeri kıyafetler içinde betimlenmişlerdi, ama kesin olarak bilmiyoruz.

Burada da bir ayrıntısını görüyoruz. Kemer tablası içinde zaferler. Korinth başlıklarını, gırland taşıyan cupidleri, diğer süslemeleri görüyorsunuz. Ara Pacis'dekilere çok benzeyen akanthus yaprakları var. Tüm bu bezeme tipleri bu takda kullanılmak üzere Roma'dan buraya, eski Yugoslavya'ya kadar getirilmiş. Burada Korinth başlıklarını, zafer betimlemelerini görüyoruz. Burada da gırland taşıyan cupidler var. Burada bir atlı araba sahnesi var. Atlı araba figürü yaşamdaki yarışmalara, kazanılan zaferlere yapılan önemli bir gönderme. Burada *bucrania* var. Bu da kesinlikle Roma'dan, Ara Pacis'den bir başka alıntı.

Ama bu çok ilginç; sömestr boyunca bunu gördük. Romalılar için savaşta, spor yarışmalarında ya da avda kazanılan zaferle ölüme karşı kazanılan

zafer arasında sıkı bir ilişki vardı. Tüm bunlar bu takda bir araya gelmiş. Merkezde yılan tutan bir kartal tasviri var. Burada olasılıkla ölüm ve yeniden doğum anlatılmaktadır. Bunun Augustus Dönemi'ne tarihlendiğini hatırlayın yani Roma'daki Titus takından daha önce yapılmış. Titus'un tanrılaşma sahnesini düşünün. Bu tasvir sonunda oradaki betimlemeye kadar gitmiş.

Çok hızla St. Rêmy'den önemli bir kule mezar göstermek istiyorum – Güney Fransa'ya geri dönüyoruz -- St. Rêmy antik Glanum. Glanum çok gelişmiş bir yerleşimdi, Yunan Dönemi'nde de öyleydi. Burada birbiri üstün binmiş kültürler görüyoruz. Yerli Gallia gelenekleri var. Yunanlar gelmiş, ardından da Romalılar. Burası tüm bu kültürlerin birbiri üstüne yığıldığı, çok kendine özgü bir şehir. Kalıntılardan da anlıyorsunuz. Glanum'da, diğer Fransız yerleşimlerinde olduğundan çok daha fazla kalıntı var. Hamam, tapınak, ev, peristil kalıntıları gibi oldukça iyi korunmuş kalıntılar var.

Burada örneğin, birilerinin onuruna dikilen heykel kaideleri, sunaklar var. Burada hamamlardan birine ait, benzer tarihlerde yapılmış olan Pompeii örneğine çok benzeyen bir hypocaust görüyoruz. Yakın zamanda yolunuz Fransa'ya düşerse diye söylüyorum; Glanum, dağların tepesinde kurulmuş olan muhteşem Les Baux kasabasının çok yakınında. Aslında Glanum Les Baux kasabasının hemen gölgesinde. Görmeye değer harika bir yer – bunların Roma kalıntılarıyla ilgisi yok, ama gördüğünüz gibi, gezmesi çok keyifli. Her mağarada ve burada çok sayıda mağara var – şarap tadabilirsiniz. Yani burası çok eğlenceli bir yer.

Buradan iki anıt görüyoruz. Takı zaten gördük. Bu da kule mezar. Yerli halk bunlara *Les Antiques*, yani Eski Eserler diyor; Tak ve kule mezar. Bunlar birbirine çok yakın. Takın kapı olarak da kullanılmış olabileceğini söylemiştim. Romalılar da ölülerini her zaman şehir kapısı dışına gömüyorlardı. Şehir kapısı, hemen dışında mezarlık. Çok iyi durumda korunmuş. Bu bir kule mezar. Kule mezar, çünkü yüksekliği genişliğinden fazla.

Fransa'nın bu bölgesi, özellikle Vincent van Gogh'dan dolayı çok ünlü. Van Gogh, çoğunuzun bildiği gibi, son yıllarını St. Rêmy'de bir akıl hastanesinde geçirmişti. Van Gogh'un, burada gördüğünüz resmini yaptığı son günlerini geçirdiği akıl hastanesi *Les Antiques*'in bulunduğu yolun hemen karşısında. Buraya kutsal bir ziyaret yaparsanız umarım sadece

Van Gogh için olmaz. *Les Antiques*'i ziyaret edip oradan Van Gogh'un hastanesine gidersiniz.

Bu Julii Anıtı; St. R my'de, M.Ö. 30 – 20 yıllarında inşa edilen bir kule mezar. Yani geç Caesar Dönemi'nden Augustus Dönemi'ne geçiş evresi. Julii'nin Julius Caesar ordusundan, onun adını alan veteranlara, yani emekli askerlere ait olduğunu düşünüyoruz. Julius Caesar'ın adını alan ve başarılarından dolayı kendilerine ödül olarak verilen bu topraklara yerleşen emekli askerler tarafından yaptırılan bu mezarda Julius Caesar'a ve Gallia'daki tüm üstün askeri başarılarına göndermeler yapılmıştır. Bunun bir kule mezar olduğunu, y ksekliliğinin genişliğinden fazla olduğunu tekrar belirtelim. Basamaklı bir kaidesi var.  zerinde kabartmalı friz bulunan bir üst temel; üstünde bir *quadrifrons*; Korinth sütunları; en tepede de bir *tholos* var. *Tholos*'un içinde iki tane heykel bulunuyor.

Bu elimizdeki hemen hemen en iyi korunmuş Roma mezarıdır. Her şey yerli yerinde. Hatırlarsanız, dersin başında, birçok Romalı unsurun Güney Fransa'ya Kuzey İtalya aracılığı ile geldiğini söylemiştim. Burada da durumun bu olduğunu düşünüyoruz . Kuzey İtalya'da çok sayıda bu tip kule mezar yapıldığını biliyoruz. Bu tip yapıların da olasılıkla, Kuzey İtalya'daki bazı kule mezarların taklidi olduğunu düşünüyoruz. Üst temeldeki kabartmalı frizden bir ayrıntı, gördüğünüz gibi, burada bir savaş sahnesi betimlenmiş. Orange Takı'nda olduğu gibi, burada da derin dış hatlar olduğunu görüyorsunuz. Bu tip tasvirlerin Greko-Romen dünyasından gelen kopya çizimlere bakılarak yapılmış olabileceğini söylemiştik. Gördüklerini aynen kopyalıyorlardı.

Ayrıntılara girecek zamanım yok ama anıtı incelerken bazı kabartmalara dikkatli bakarsanız, bazı figürlerin – oğu bir anlam ifade ediyor, ama kalabalık içindeki bazı figürlerin anlamsız kaçtığını görürsünüz. Örneğin, bu yerdeki figür, başının üstünde kalkanını tutuyor, belli ki kendisini bir savaşçıdan koruyor. Ama ortada bir savaşçı yok. Bu da, bunların kopya olduğunu düşündürüyor. Kopyalara bakıyorlar, beğendiklerini kullanıyorlar. Çoğu yerde sahneleri kopyalıyorlar, aralara da beğendileri bazı başka figürleri ekliyorlar, ama bazen bunlar bir anlam ifade etmiyor.

İçinde iki heykeliyle *tholos*'dan bir ayrıntı. Bir ara St. R my'de bu anıtı çalışırken *Les Antiques*'e yakın küçük bir yerde yaklaşık altı hafta geçirdim. Yerel bir gazetede yayınlanan harika bir haber başlığı hatırlıyorum. şimşeklerin çaktığı çok şiddetli bir fırtına çıkmıştı. Ertesi sabah gazetede "Gaius'un başı uçtu mu?" diye bir başlık vardı. Bölge

sakinleri bu anıtın, ordudan emekli askerlere değil de, Augustus ailesine ait olduğuna, yukarıdaki iki heykelin de Gaius ve Lucius Caesar olduğuna inanmak istiyor. Tabii ki, bunlar Gaius ve Lucius Caesar değil, yerli emekli askerler. Ama yine de söylence devam ediyor.

Kalan son bir iki dakikamızda, St. Rêmy'de gördüğümüz bu tip kule mezarların Kuzey İtalya'dan gelmiş olabileceği konusuna bir örnek göstermek istiyorum. Bu kesinlikle aynı görüntüde bir mezar değil, ama kule mezarların çoğu günümüze ulaşmamış olduğu için bu elimdeki en iyi örnek. Bu, Kuzey İtalya'da Aquileia'da bulunan bir Augustus Dönemi mezarı. Gördüğünüz gibi, üzerinde figürlü kabartmalar bulunan büyük bir kaidesi var. Burada bir tür öteki dünya teması işlenmiş. Bunun üzerinde, içinde heykel bulunan bir *tholos*, en üstte, tepesinde bir bezeme olan piramidal bir çatı var. Gördüğünüz gibi, burada önde de, mezarı koruyan aslanlar var. Bu kesinlikle gösterdiğim örnekle aynı değil ama bu tip, bezemeli bir kaide üzerinde yükselen *tholos*'lu mezarların Kuzey İtalya'da da popüler olduğu ve bu fikrin bunun gibi, Kuzey İtalya örnekleri aracılığı ile Güney Fransa'ya gitmiş olabileceği konusunda bir fikir verebilir.

Son olarak bir anıt daha göstermek istiyorum, çünkü buraya kadar gördüğümüz örnekler, mezar kompleksleri değil, tek başına duran, izole mezar örnekleriydi. Çünkü günümüze iyi durumda ulaşanlar kompleksler değil, buralardaki mezarlardır. Ama size Kuzey İtalya'dan, mükemmel bir örnek göstermek istiyorum. Bu da muhteşem Aquileia kasabasında bulunmuş. Orijinal aile mezarlığı içinde korunmuş, Augustus Dönemi'ne ait bir dizi sunak mezar. Bu size, bu tip mezarlıkların neye benzediği konusunda bir fikir verecektir.

Bunlar, tabii ki anıtsal mezarlar değil. Bunlar burada gördüğünüz gibi, içinde sunak biçimli mezar taşları ve başka küçük şeylerin bulunduğu küçük mezarlardır. Burada Romalıların da, aynen bugün olduğu gibi, aile mezarlıkları olduğunu görüyorsunuz. İçinde her bir aile üyesi için ayrı bir mezar taşı bulunan aile mezarları. Mezarlık, etrafındaki alçak taş duvarla koruma altına alınmış. Bu çit benzeri duvar size hemen, İkinci stil Roma duvar resminde, her yerde görülen çitleri hatırlatmış olmalı. Bugün vurgulamak istediğim son nokta şu; Bugün çok sayıda örneğini gördüğümüz *tholos*'lar, çitler, Orange'da gördüğümüz gibi tiyatro mimarisi, mimarlık ile resim sanatı arasında Cumhuriyet Dönemi'nden Augustus Dönemi'ne, hatta daha geç dönemlere kadar var olan yakın ilişkiyi bir kez daha gözler önüne sermektedir. Hepinize teşekkür ederim.

[transkript sonu]

[başa dön](#)